

Az SFX hivatkozásmutató (citation linker) alkalmazása

A Hilton M. Briggs Könyvtár (Dél-Dakota Állami Egyetem, USA) a Dél-Dakota Könyvtári Hálózat (*South Dakota Library Network*) tagja, a legnagyobb és a legteljesebb állománnyal rendelkező könyvtár Dél-Dakotában. Több mint egymillió kötetből és közel 60 ezer folyóiratból áll a gyűjtemény, az előfizetett adatbázisok száma 200 fölött van (2009. évi adat).

A könyvtár évekig az EBSCO A-Z listát használta az előfizetett folyóiratok és újságok elérésére, majd úgy döntöttek, hogy áttérnek az SFX linkfeloldó használatára. 2009-ben megtörtént az átállás, és akkor implementálták az úgynevezett hivatkozásmutatót (citation linker) is.

Az OpenURL linkfeloldó már számos könyvtár-automatizálással foglalkozó szolgáltatónál megtalálható, például LinkFinderPlus (*Endeavor Information Systems*), LinkSolver (*Ovid Technologies*), LinkSource (EBSCO), OL2 (*Fretwell-Downing Informatics*), Serials Solutions 360 Link, SFX (*Ex Libris*), Sirsi Resolver, TOUR (*TDNet*), VLink (*Infor*), WebBridge (*Innovative Interfaces, Inc.*), és WorldCat Link Manager. A felsorolt linkfeloldók közül az SFX rendelkezik a legtöbb OpenURL-t implementáló adatbázissal.

Az SFX lehetővé teszi a könyvtár gyűjteményében lévő, és a könyvtár által előfizetett adatbázisok teljes szövegű elérését, illetve ha a keresett dokumentum csak nyomtatott formában érhető el, akkor a könyvtári OPAC példányadatának megjelenítését. Az SFX beállításánál arra is van mód, hogy ha a keresett dokumentum nincs meg a könyvtári forrásokban, az SFX szolgáltatási ablakból könyvtárközi kölcsönzés kérést indítson a használó.

Az SFX két módon nyújt módot a könyvtári források elérésére. Az egyik lehetőség az A-Z lista, amely a könyvtár által előfizetett folyóiratok kereshető és böngészhető listája. Ebben keresni cím, tematikus kategóriák, szolgáltatók és ISSN szerint lehet. A másik a hivatkozásmutató, amely folyó-

iratcikkek, folyóirattüzetek, és könyvek gyors elérését teszi lehetővé a kereső által ismert valamilyen adat alapján. Eredményül a szolgáltatási ablakban a különböző elérési lehetőségeket mutatja a rendszer.

A hivatkozásmutató olyan keresési lehetőség, amely nemcsak folyóiratcikkek, hanem folyóiratok, könyvek, e-könyvek keresését is megkönnyíti. A dokumentumot különböző ismert adatai, például ISSN, ISBN, digitális objektumazonosító (DOI), PubMed azonosító (PMID) alapján kereshetjük. Mivel a hivatkozásmutató az SFX szolgáltatás része, ezért kereséskor az SFX tudásbázisa alapján be tudja azonosítani, hogy milyen formában érhető el a dokumentum: teljes szövegű elektronikus, vagy a könyvtárban nyomtatott formában. Ha egyik formában sem áll rendelkezésre, akkor könyvtárközi kölcsönzési kérés indítható a megjelenő szolgáltatási ablakból.

Irodalmi áttekintés

Kevés tanulmányban olvashatunk a hivatkozásmutatóról. Az irodalomkutatás során a referált cikk szerzője a témát érintően csak egy közleményt talált. 2005-ben az Egyesült Államok Kutatókönyvtárak Egyesületének (*Association of Research Libraries = ARL*) 99 könyvtárában vizsgálták az elektronikus folyóiratok és adatbázisok elérését. A felmérés szerint 94 könyvtárban használtak A-Z listát az adatbázisok elérésére, 95 könyvtárban volt mód az adatbázisok tematikus elérésére, 27 könyvtárban volt közös, kiterjesztett keresés (federated search), 86 könyvtár készített A-Z listát az elektronikus folyóiratok eléréséhez és 55 könyvtár alkalmazott hivatkozásmutatót. Az 55 hivatkozásmutatót használó könyvtár közül 21 általános, 8 folyóirat, 17 vegyes, vagyis általános és folyóirat keresésre kialakított volt. A hivatkozásmutatót közvetlenül csak 13 könyvtári honlapról lehetett elérni, 25 könyvtárnál a honlap második oldalán helyezték el.

Az idézett tanulmány nem foglalkozott a hivatkozásmutató konfigurálásával és az egyes metaadatok keresési eredményt befolyásoló hatásával sem. A Briggs Könyvtárban az SFX hivatkozásmutató implementálása során számos problémával találkoztak, amikor a standard interfészt kezdték használni.

Módszer

A könyvtár 2009 májusában indította az SFX üzemszerű használatát, azt követően pedig megkezdte az SFX hivatkozásmutató implementálását. A legtöbb egyetemi könyvtárhoz hasonlóan az alkalmazást átalakítás nélkül, a standard kereső interfész használatával kezdték tesztelni.

A tesztelésben könyvtárosok vettek részt, és különböző, általuk ismert vagy azonosított dokumentumokat kerestek. A tesztelés öt hónapig tartott. A keresés során észlelt problémákról a könyvtárosok tájékoztatták e cikk szerzőjét, aki megvizsgálta azokat. Az elemzések során kiderült, hogy nincs szükség az úrlapon szereplő összes metaadatra, némelyik ugyanis inkább gátolta, mint segítette a keresést. A tesztelés eredményeire támaszkodva átalakították a hivatkozásmutató kereső interfészét, és 2009 októberében megkezdték az üzemszerű használatot.

A hivatkozásmutató három konfigurációs fájlból áll: folyóiratcikk, folyóirat és könyv timpl, ezeket a fájlokat kellett módosítani. Könyvek keresésénél alapértelmezésként az elektronikus könyvek, és nem a könyvtári online katalógusban lévő nyomtatott könyvek voltak elérhetők. Ahhoz, hogy könyvek keresésénél a könyvtári állomány példányaira is mutasson link, vagy a példányadatokat SFX-be töltésére, vagy az SFX plug-in alkalmazására volt szükség. Megvizsgálva a lehetőségeket, arra jutottak, hogy a példányadat betöltése időrabló eljárás, és az egyszeri betöltés után a példányadatok aktualizálása folyamatos feladatot jelent a könyvtárosoknak. Új példány vagy a már bevitt példányadat módosítása esetén ugyanis mind a könyvtári integrált rendszerben, mind az SFX-ben aktualizálni kell őket. A Briggs Könyvtár az SFX plug-in alkalmazása mellett döntött az Aleph katalógusban lévő könyvek példányainak megjelenítése érdekében.

Eredmények

A hivatkozásmutató implementálásakor az volt a cél, hogy a használatnak minél kevesebb metaadatot kelljen beírnia, amikor meg akar találni egy folyóiratcikket, folyóiratot, vagy könyvet.

Folyóiratcikk kereső ablak

A folyóiratcikk hivatkozásmutató szerzői metaadatként tartalmazta a vezetéknevet, az utónevet és az utónév kezdőbetűt. Úgy találták, hogy felesleges ezeket az adatokat kitölteni, hasonlóan a cikk címére és a záró oldalszámra sem volt szükség. A tesztelés során, a kereséseket és a találatokat elemezve meghatározták a minimálisan szükséges mezőket, melyek a következők: folyóirat címe vagy az ISSN, a kötet, füzet száma, kezdő oldal és a megjelenés dátuma.

A megjelenési év metaadat nem elegendő azoknál a folyóiratoknál, amelyeknél hozzáférési korlátozás van. Előfordult ugyanis a cikk megjelenésétől függően, hogy az első szám nem volt megtalálható, míg a második már igen, ha csak az évet írták be. A hozzáférési korlátozás időtartamának kiszámítása a legtöbb esetben hibás volt, ha a megjelenési hónap metaadatot nem adták meg.

Az SFX tudásbázisa tartalmazza az egyes szolgáltatók által kínált szolgáltatásokat, a szolgáltatásokhoz tartozó portfóliót és a küszöbértékeket. Ennek a nagy mennyiségű adatnak a karbantartása folyamatos, az Ex Libris havonta tölti fel az aktualizált adatokat. A könyvtár a lokális adatoknál adja meg, hogy melyik szolgáltatónál melyik folyóiratot, adatbázist fizette elő, van-e és milyen időtartamra vonatkozik a hozzáférési embargó, ami helyi szinten az általánostól eltérő is lehet. Ha a könyvtár szolgáltatót vált, azt az SFX helyi tudásbázisban módosítani kell.

A korábban jelzett hozzáférési korlátozás kiszámításánál a problémát az okozta, hogy az SFX a küszöbértékeket nem a füzetek szintjén kezeli. Tekintettel arra, hogy ez rendszeresen hibás keresést eredményezett, a Briggs Könyvtár fejlesztési kérésben fogalmazta meg a hozzáférési embargó kezelésének módosítását.

A keresések tesztelése eredményeképpen átszerkesztették a kereső ablakot, a felesleges metaadatokat kivették, és csak olyanokat hagytak benne, amelyek szükségesek ahhoz, hogy a rendszer megtalálja a keresett cikket (1. ábra).

Folyóirat kereső-ablak

Hasonlóan a folyóiratcikk kereséséhez, ezt a kereső ablakot is átszerkesztették, ebből is kihagyták a felesleges metaadatokat (2. ábra).

1. ábra Folyóiratcikk kereső ablak

2. ábra Módosított folyóirat-kereső ablak

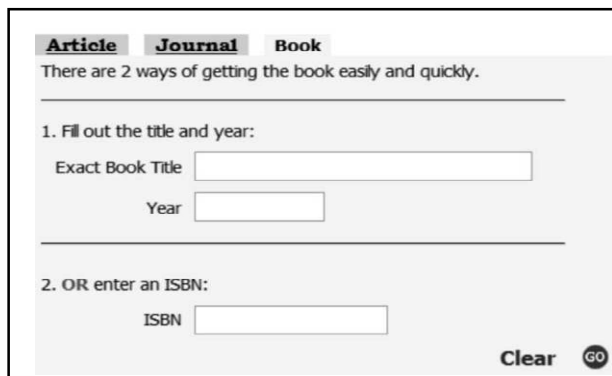
Könyv kereső ablak

A könyv hivatkozásmutató mind a nyomtatott, mind az elektronikus könyvek keresésére szolgál, vagyis a használó mindazon könyveket megkapja, amelyek a könyvtári OPAC-ban és/vagy a könyvtár elektronikus forrásai között megtalálhatók. Ebben a kereső ablakban is voltak olyan metaadatok, amelyek – a tesztelés eredményeként – feleslegesnek bizonyultak, a könyv ezek kitöltése nélkül is megtalálható volt. A kötet- és a részinformáció például nem szükséges, ugyanis sok szolgáltató ezeket nem veszi figyelembe könyveknél.

A tesztelés során észrevették, hogy olyan könyveket is megtalált a rendszer, amelyek az SFX tudásbázisában benne voltak, de a könyvtári gyűjteménynek nem részei. Az SFX logikája szerint ilyenkor a könyvtárközi kölcsönzés kérését kínálhatja fel a könyvtár. A könyvtárosok szerint azonban ez zavart okozott a használóknál, ezért fejlesztési kérdésben foglalmazták meg, hogy az SFX tudásbázisban lévő, de a könyvtári gyűjtemény szerint inaktív státuszú könyvek ne jelenjenek meg az SFX szolgáltatási ablakban.

A könyvek kereső ablak metaadatait is egyszerűsítették, mert azt találták, hogy egy könyv keresésé-

nél az ismert adatok általában a szerző, a cím, a megjelenési év vagy az ISBN. Az SFX tudásbázisban a könyvek szerzői nem szerepelnek, ezért csak szerző alapján nincs találat – így a szerző metaadatát is kivették a könyv hivatkozásmutatóból (3. ábra).

3. ábra Módosított könyvkereső ablak

Megállapítások

A Briggs Könyvtár gyakorlata alapján elmondható, hogy érdemes használni a folyóiratcikk hivatkozásmutatót, amely része a folyóiratok A-Z listának. A hivatkozásmutató teljes változatát, amely folyóiratcikk, folyóiratok és könyvek keresésére szol-

gál, ki lehet tenni a könyvtár honlapjára, innen indítva a könyvtár gyűjteményeiben való keresést.

Irodalom (válogatás az eredeti cikkből)

CAUDLE, D. M. – SCHMITZ, C. M.: Web access to electronic journals and databases in ARL libraries. = *Journal of Web Librarianship*, 1. köt. 1. sz. 2007. p. 3–24.

CHANG, S. H.: Full-text article linking: where are we now? = *Chinese Librarianship: an International Electronic Journal*, 23. sz. 2007. (www.iclc.us/cliej/cl23chang.htm)

Ex Libris: SFX: overview, 2008. (www.exlibrisgroup.com/category/SFXOverview)

SouthDakota StateUniversity: Hilton M. Briggs Library – muchmore than books, 2009. (www.sdstate.edu/academics/hilton-m-briggs-library.cfm)

US National Library of Medicine: PubMed help, 2009. (www.ncbi.nlm.nih.gov/bookshelf/br.fcgi?bookLhelppubmed&partLpubmedhelp)

XU, Fei: The SFX citation linker and its enhancements. = *Library Hi Tech*, 28. köt. 3. sz. 2010. p. 377–390./

(Naszáros Edit)